

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА  
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ,  
СЕРЕДНІХ ВІКІВ ТА МУЗЕСЗНАВСТВА

**ПИТАННЯ СТАРОДАВНЬОЇ  
ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ,  
АРХЕОЛОГІЇ Й ЕТНОЛОГІЇ**

(Збірник наукових праць)

Том 1 (43)



Чернівці  
Видавництво „Черемош”  
2017

ББК 63.3(4УКР-4Чен)

ПЗ5

**Редакційна колегія:**

д. і. н., професор Чучко М.К. (науковий редактор)  
д. і. н., доцент Боднарюк Б.М. (заступник наукового редактора)  
д. і. н., професор Баженов Л.В.  
д. і. н., професор Васіле М.Демчук (Румунія)  
д. і. н., професор Казаров С.С. (Російська Федерація)  
д. і. н., професор Курочкін О.В.  
д. і. н., професор Лиман С.І.  
д. і. н., професор Макар Ю.І.  
д. і. н., професор Михайлина Л.П.  
д. і. н., професор Мойсей А.А.  
д. і. н., член-кореспондент НАН України Моця О.П.  
д. і. н., член-кореспондент НАН України Наулко В.І.  
д. і. н., професор Сич О.І.  
д. і. н., професор Пивоваров С.В.  
д. і. н., професор Юрій М.Ф.  
к. і. н., доцент Воротняк І.Д. (відповідальний секретар)

**Рецензенти:** д. і. н., професор Жерноклеєв О.С., д. і. н., професор Фісанов В.П., д. і. н., професор Ореховський В.О.

ПЗ5 **Питання** стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра історії Стародавнього світу, Середніх віків та музеєзнавства. – Чернівці: Видавництво „Черемош”, 2017. – Том 1 (43). – 338 с.

ISBN 978-966-181-163

У публікаціях збірника досліджується актуальна проблематика всесвітньої історії, історії релігії, етнології, археології. Вперше вводяться в науковий обіг маловідомі джерела, зокрема експедиційні матеріали науковців кафедри. За географією авторів збірник є загальноукраїнським виданням.

Розраховано на науковців, викладачів історії, етнології та краєзнавства, студентів, усіх, хто цікавиться історичним минулим.

**ББК 63.3(4УКР-4Черн)**

***Збірник входить до переліку видань ДАК України***

*Затверджено наказами Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016 № 1222 (№ 981 у загальному списку)*

*Друкується згідно з ухвалою вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол №1 від 25 лютого 1999 р.)*

**Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей.**

© Кафедра історії Стародавнього світу,  
Середніх віків та музеєзнавства ЧНУ, 2017

© Автори, 2017

ISBN 978-966-181-163

## ЗМІСТ

## ІСТОРІЯ

*Богдан БОДНАРЮК, Ярослав ЯНОВСЬКИЙ*  
ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКА РЕЛІГІЯ: КОСМОЛОГІЯ,  
КОСМОГОНІЯ, КУЛЬТИ, ОБРЯДИ ТА МІСТЕРІЇ (I) ..... 7

*Олена КОЖОЛЯНКО*  
МУЗИЧНА КУЛЬТУРА СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ ..... 22

*Михайло САЙКО*  
АРГЕНТАРІЇ-КОАКТОРИ В АНТИЧНОМУ  
РИМІ (II ст. до н.е. – II ст. до н.е.) ..... 51

*Ярослав ЯНОВСЬКИЙ*  
ВИТОКИ Й ПРИЧИНИ КОНФЛІКТУ АТТІЛИ З РАВЕНСЬКИМ  
ДВОРОМ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 40-х рр. V ст. (II) ..... 68

*Богдан БОДНАРЮК*  
БЕНЕДИКТІНСЬКА ОРДЕНСЬКА „КОНСТАНТА” В  
ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ РАННЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОМУ  
СОЦІУМІ: ПРОБЛЕМА ВИТОКІВ ТА ФОРМУВАННЯ ..... 90

*Іван ВОРОТНЯК*  
ОБРАЗ ВІНЛАНДА ЯК УОСОБЛЕННЯ „ЗЕМНОГО РАЮ”  
В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ІСЛАНДСЬКІЙ  
ЛІТЕРАТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ (I) ..... 120

*Vasyl DEBENKO*  
FEATURES OF THE CHURCH ORGANIZATION  
AND ITS FUNCTIONAL PREROGATIVE IN  
NOVHOROD REPUBLIC IN XII-XIV century ..... 160

*Андрій ПОГРЕБЕННИК*  
ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА XII-XIV ст. З ІСТОРІЇ РЕЛІГІЙНО-  
ЄРЕТИЧНИХ РУХІВ ТА СЕКТ В ОКСИТАНІЇ:  
КЛАСИФІКАЦІЯ Й АНАЛІЗ ..... 170

**Вячеслав ЦІВАТИЙ**  
ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА  
ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ ДЖЕФФРІ ЧОСЕРА (1340-1400): У  
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ВИТОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ  
МОДЕЛІ ДИПЛОМАТІЇ.....195

**Дмитро ЧУЧКО**  
МОЛДАВСЬКІ ВОЄВОДИ І БОЯРИ ЯК ЖЕРТВОДАВЦІ  
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В XV – СЕРЕДИНІ XIX ст. .... 211

**Михайло ЧУЧКО**  
ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНІ ТА ПАМ'ЯТКОЗНАВЧІ  
ДОСЛІДЖЕННЯ БУКОВИНСЬКОГО СВЯЩЕНИКА  
ДІМІТРИЄ ДАНА (1856-1927).....235

## **ІСТОРИОГРАФІЯ**

**Сергій ЛИМАН**  
ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ У НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ І  
ТВОРЧОСТІ ПРОФЕСОРА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
АНТОНА АНТОНОВИЧА ДЕГУРОВА (1765-1849).....278

## **МУЗЕЄЗНАВСТВО**

**Іван САНДУЛЯК**  
ЄПАРХІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ В ЧЕРНІВЦЯХ:  
ВИНИКНЕННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ, ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ  
ПРОФІЛЬ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ НАПРИКІНЦІ  
XIX – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX ст.....297

**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....332**

## CONTENTS

### HISTORY

- Bohdan BODNARIUK, Yaroslav YANOVSKYI*  
ANCIENT EGYPT RELIGION: COSMOLOGY,  
COSMOGONY, CULTS, RITES AND MYSTERIES (I) .....7
- Olena KOZHOLYANKO*  
MUSIC CULTURE OF AN ANCIENT EGYPT ..... 22
- Michael SAYKO*  
COACTORES ARGENTARII IN ANCIENT  
ROME (II century BC – II century AD) ..... 51
- Yaroslav YANOVSKYI*  
ORIGINS AND CAUSES OF CONFLICT OF ATTLILA WITH  
RAVENSKY COURT IN THE SECOND HALF OF 40-IES IN THE 5<sup>th</sup>  
CENTURY (II).....68
- Bohdan BODNARIUK*  
BENEDICTINE ORDER „KONSTANTA” IN THE WESTERN  
EUROPEAN EARLY MEDIEVAL SOCIETY: THE PROBLEM OF  
GENESES AND FORMATION .....90
- Ivan VOROTNYAK*  
IMAGE OF VINLAND AS THE PERSONIFICATION OF  
„EARTHLY PARADISE” IN MEDIEVAL  
ICELANDIC LITERARY TRADITION (I) ..... 120
- Vasyl DEBENKO*  
FEATURES OF THE CHURCH ORGANIZATION  
AND ITS FUNCTIONAL PREROGATIVE IN  
NOVHOROD REPUBLIC IN XII-XIV century ..... 160
- Andriy POHREBENNYK*  
WRITTEN SOURCES OF THE HISTORY OF RELIGIOUS AND  
HERETICAL MOVEMENTS AND SECTS IN OCCITANIA IN THE  
XII-XIV CENTURIES: CLASSIFICATION AND ANALYSIS ..... 170

<i>Viacheslav TSIVATYI</i> POLITICAL-DIPLOMATIC ACTIVITY AND THE POTENTIAL WORK OF GEOFFREY CHAUCER (1340-1400): IN INSTITUTIONAL SPEAKS ENGLISH MODEL DIPLOMACY.....	195
---	-----

<i>Dmytro CHUCHKO</i> DONATOINS OF THE MOLDAVIAN PRINCIPLES AND BOYAR IN FAVOR OF THE ORTHODOX CHURCH FOR IN THE XV – THE MIDDLE OF THE XIX CENTURY .....	211
--	-----

<i>Mykhailo CHUCHKO</i> HISTORICAL-ETHNOGRAPHIC AND HISTORICAL MONUMENTS OF THE STUDY OF THE PRIEST FROM BUKOVINA DIMITRIE DAN (1856 – 1927).....	235
--	-----

## **HISTORIOGRAPHY**

<i>Sergey LIMAN</i> MEDIEVAL HISTORY IN TRAINING COURSES AND CREATIVE WORKS OF ANTON DEGOUROV, PROFESSOR OF KHARKOV UNIVERSITY (1765-1849) .....	278
---	-----

## **MUSEUM STUDIES**

<i>Ivan SANDULYAK</i> DIOCESAN MUSEUM IN CHERNIVTSI: ORIGIN, ORGANIZATION, EXHIBIT PROFILE AND ACTIVITIES IN LATE 19th FIRST HALF OF THE 20th ct. ....	297
---	-----

<b>AUTHORS</b> .....	332
----------------------	-----

**Іван ВОРОТНЯК**

**ОБРАЗ ВІНЛАНДА ЯК УСОБЛЕННЯ  
„ЗЕМНОГО РАЮ” В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ  
ІСЛАНДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ (I)**

*У статті висвітлюється процес накопичення середньовічними скандинавами географічних знань про північно-західну Атлантику. Дане явище було зумовлене колонізаційною активністю вікінгів, які освоїли Англію, Оркнейські, Шетландські та Фарерські острови і, нарешті, Ісландію. Ісландія стала своєрідним „трампліном” у подальшому просуванні норманів на захід Атлантики, що призвело до відкриття і освоєння ними Гренландії, а згодом – і Вінланду. Опис відкриття і дослідження Вінланду найбільш повно представлений у т. зв. „вінландських” сагах. Автор статті звертає увагу на те, що опис природних умов і ресурсів нововідкритої землі є гіперболізованим і схожий з аналогічними описами райських земель і островів блаженних. Компаративний аналіз Біблії, античних і ранньосередньовічних літературних джерел дає підстави стверджувати, що укладачі саг активно використовували ці тексти для створення привабливого образу Вінланду для потенційних колоністів.*

**Ключові слова:** Гренландія, Вінланд, вінландські саги, вікінгські колонізаційні рухи, компаративний аналіз джерел.

**Іван ВОРОТНЯК**

**ОБРАЗ ВИНЛАНДА КАК ОЛИЦЕТВОРЕНИЕ  
„ЗЕМНОГО РАЯ” В СРЕДНЕВЕКОВОЙ  
ИСЛАНДСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ ТРАДИЦИИ (I)**

*В статье рассматривается процесс накопления средневековыми скандинавами географических знаний о северо-западной Атлантике. Данное явление было обусловлено колонизационной активностью викингов, которые освоили Англию, Оркнейские, Шетландские и Фарерские острова и, наконец, Исландию. Исландия стала своеобразным „трамплином” в дальнейшем продвижении норманов на запад Атлантики, что привело к открытию и освоению ими*

Гренландии, а впоследствии – и Винланда. Описание открытия и исследования Винланда наиболее полно представлена в т. н. „винландских” сагах. Автор статьи обращает внимание на то, что описание природных условий и ресурсов вновь открытой земли является гиперболизированным и похож на аналогичные описания райских земель и островов блаженных. Компаративный анализ Библии, античных и раннесредневековых литературных источников позволяет утверждать, что составители саг активно использовали эти тексты для создания привлекательного образа Винланда для потенциальных колонистов.

**Ключевые слова:** Гренландия, Винланд, винландские саги, викингские колонизационные движения, компаративный анализ источников.

*Ivan VOROTNYAK*

## **IMAGE OF VINLAND AS THE PERSONIFICATION OF „EARTHLY PARADISE” IN MEDIEVAL ICELANDIC LITERARY TRADITION (I)**

*The article casts light upon the process of accumulation of geographical knowledge about the north-western Atlantics within Scandinavians. This phenomenon was caused by colonization activity of Vikings, who mastered England, Orkney, Shetland, Faroe Islands and finally Iceland. Iceland become a „springboard” for further promotion of Normans to west Atlantics, which led to their discovery and to their development of Greenland and Vinland which followed later on.*

*Description, discovery and exploration of Vinland is most fully represented in the so called „Vinland sagas”. The article points out that descriptions of the natural environment and resources of the newly discovered lands are exaggerated which is similar to the analogical descriptions of Paradise, Blessed Land and Islands.*

*Comparative analysis of Bible of ancient and of early medieval literature gives reason to believe that compilers of sagas used these texts to create an attractive image of Vinland for potential colonists.*

**Keywords:** Greenland, Vinland, Vinland sagas, Vikings colonization movements, comparative analysis of sources.



В епоху Середньовіччя, як відомо, відбулося розширення „обрію географічних знань” на півночі та північному сході Європи. Цей процес був зумовлений вікінгською колонізаційною активністю. Вікінги поетапно завойовують Північну та Східну Англію (кінець IX – середина X ст.), осідають на Оркнейських й Шетландських островах, заселяють Фарерські острови та Ісландію [13, с. 356]. Необхідно відзначити, що разом із освоєнням Ісландії не просто „розширилися обрії” середньовічних скандинавів; одночасно стався і „вихід за обрії”, – тобто, зазнало реалізації своєрідне „створення власного світу”, яке знайшло яскраве відображення у просторовій орієнтації ісландських колоністів [15, с. 92]. Логічним продовженням колонізаційних рухів норманів виявилось відкриття ними невідомих „західних” земель – Гренландії й Вінланда.

Отже, як акцентувалося вище, ісландці створили власну орієнтаційну систему, свій „kringla heimsins” („коло земне”), в якому Норвегія розташовувалась вже не на півночі, а на сході; на заході ж „перебували” ті самі Гренландія та Вінланд [14, с. 24]. При цьому дві різні системи дивним чином співіснували і використовувались у давньоісландських історичних текстах. Зокрема, у двох суміжних розділах „Саги про Ейріка Рудого” присутні (поза сумнівом, зрозумілі тогочасній ісландській читацькій аудиторії) два „заходи”: Ауд Мудра припливає з Оркнейських островів до Ісландії з людьми, захопленими у полон впродовж „вікінгських походів на захід” [6, с. 105], – тобто, на Оркнейських і сусідніх з ними островах, а оголошений в Ісландії поза законом Ейрік Рудий (950-1003) збирається шукати ту країну, яку бачив Гуннбьорн, син Ульва Ворони, „коли його віднесло далеко на захід в море” [6, с. 107]. Таким чином, за логікою, він поплив у бік саме Гренландії [13, с. 406].

Гренландія у вінландських сагах виступає архетипною протилежністю Ісландії. Перші колоністи виявили тут сліди перебування кочовиків – уламки човнів та кам’яні знаряддя. Самі аборигени були подібні до автохтонного населення Вінланда, котре ісландці називали „скрелінгами”. Так само як саамами й фіні, вони сповідували язичництво й жили на

північ від Скандинавії у той час, коли Арі Мудрий (1067/68-1148) писав свою „Книгу про ісландців” [8]. Ісландія, отже, виявилась розташованою всередині „християнської області”, яку на північ, схід та захід оточували території, населені язичниками. Згадка про Вінланд, на терені котрого взаємини вікінгів зі скрелінгами залишались, природно, ворожими, вказує на кінцевий район міграційних маршрутів скандинавів. У підсумку Ісландія, з точки зору християнської місіонерської стратегії, переміщується ближче до норвезького центру латинського проповідництва і віддаляється від дикої язичницької периферії [45, с. 460].

Відкриття й спроби вікінгів „приборкати” Вінланд стали завершальним етапом їхньої колоніальної експансії; як наслідок – відбулось розширення території скандинавської цивілізаційної ойкумени. Це поселення залишило незначний слід у „вікінгській” середньовічній історії; разом з тим, про нього збереглося чимало свідчень в літературних джерелах, серед яких найбільшим рівнем інформативності позначені ісландські саги. Дані, що містяться в означених творах, складають неабиякий інтерес для науковців. Він проявляється у декількох площинах: по-перше, постійні подорожі демонструють розвиток дослідницького інтересу скандинавів до регіону північно-західної Атлантики з метою пошуку й освоєння нових земель зі сприятливими кліматичними умовами та багатими природними ресурсами; по-друге, ґрунтовне знайомство з новими територіями призвело до розширення „кола земного”, – тобто, уявлень вікінгів про межі населеного світу; по-третє, описи територій, вміщених у писемних джерелах, супроводжуються явними гіперболізованими чи навіть фантастичними мотивами, що свідчить про їхню винятковість. Зміст цих описів давно привернув увагу вчених. Більшість з них схиляється до думки, що такий виклад фактажу був продиктований особливостями християнського світогляду авторів тієї епохи. Крім того, на початок ХХІ ст. в межах дослідницьких перспектив не втратили методологічної актуальності комплексний аналіз історичних свідчень, збережених в ісландських сагах, співставлення та порівняння

ісландських текстів з традиційними описами Раю, характерних для християнської літератури IX-XIII ст., а також визначення мотивів, що зумовили подачу фактів в означеному контексті. Виділена проблематика, звісно, знайшла інтерпретаційне відображення у світовій скандинавістиці. Зокрема, праця ісландського інтелектуала Т. Торфеуса „Історія стародавнього Вінланда” (1705 р.) була першою книгою, яка ознайомила широкий читацький загал з історією відкриття Вінланда. Вчений виклав основний зміст вінландських саг, а також навів уривок з Хроніки Адама Бременського (бл. 1050 – 1081/1085) „Діяння отців гамбурзької церкви”, де згадувалась „Виноградна країна” [58]. У 1837 р. датський археолог К. К. Рафн першим опублікував саги про відкриття Вінланда у своїй роботі „Antiquitates Americanae” („Американські старожитності”). Наступного року, під назвою „Відкриття Північної Америки” [53], його книга побачила світ у англійському перекладі, – поклавши, тим самим, початок науковим студіям і дискусіям стосовно земель, відкритих вікінгами після освоєння Гренландії: Вінланда, Маркланда і Хеллюланда.

Відомий норвезький вчений Ф. Нансен у 1911 р. опублікував фундаментальний двотомний труд, присвячений вивченню регіону Арктики з часів Античності до епохи Середньовіччя [47; 48]. Як фахівець, автор вперше приділив увагу змісту опису Вінланда в ісландських сагах. Використовуючи широке коло античних та середньовічних джерел, він здійснив спробу простежити і визначити літературні впливи на формування сюжету скандинавських творів, відзначаючи, при цьому, подібність опису Вінланда з образом біблійного Раю.

На думку американського науковця В. Бабкока [29, с. 279], описи країни з теплим кліматом й привабливими природними багатствами, була уособленням справжнього „земного Раю”. Таке повідомлення на практиці обумовило посилення „дослідницького” інтересу у середньовічних гренландців, які жили в менш комфортних умовах. Сучасний ісландський дослідник П. Бергторссон [32, с. 30] звертає увагу на те, що опис багатств Вінланда в сагах наслідує старозавітну традицію зображення „Землі Обітуваної”. На думку автора,

образи головних і другорядних персонажів (німця Тюркіра, шотландців Хакі й Хекї), котрі виявили його природні ресурси, були створені під впливом ірландської ранньосередньовічної літературної традиції. Інший західний фахівець – А. Фостер [36], використовуючи концепцію ієрофанії, запропонованої відомим румунським релігієзнавцем М. Еліаде, й проводячи аналогії з релігійно-міфологічними системами Стародавнього Сходу, доводить, що автори саг прагнули продемонструвати родючість нововідкритих земель, і тому свідомо ввели сюжет з виноградом та вином, що символізували „священний простір”, яким, власне, й був Вінланд.

В магістерській дисертації К. Кавалері [33] детально охарактеризовані головні жіночі персонажі саги – Гудрід Торбьонсдоттір і Фрейдіс Ейріксдоттір – з позиції їхньої моральної й релігійної антиподності. Стрижневий акцент робиться на тому, що таке протиставлення в тексті зроблене з метою демонстрації християнських благих діянь добродісної Гудрід, – на відміну від Фрейдіс, поведінка якої зумовлена приналежністю до старої релігії. Дослідниця порівнює Фрейдіс із біблійною Євою, гріховний вчинок якої, як відомо, став причиною вигнання людей з Едема. Йдучи за такою логікою, саме через масові вбивства, скоєні прийомною донькою Ейріка Рудого, вікінги позбулися благодатного Вінланда. Цю саму ідею розвинула й австралійська дослідниця Дж. Барнс, котра розглядає втрату Вінланда в „Сазі про гренландців” як покарання за гріх, скоєний Фрейдіс [31, с. 143]. Американський науковець Дж. Фракс [37] зі свого боку розглядає діяльність Лейва Ейрікссона (бл. 973 – бл. 1020) як пропаганду „ідеалізованої землі”, образ котрої схожий із „земним Раєм”. Така „схожість” досягається завдяки знахідці гренландцями у Вінланді винограду й дикої пшениці.

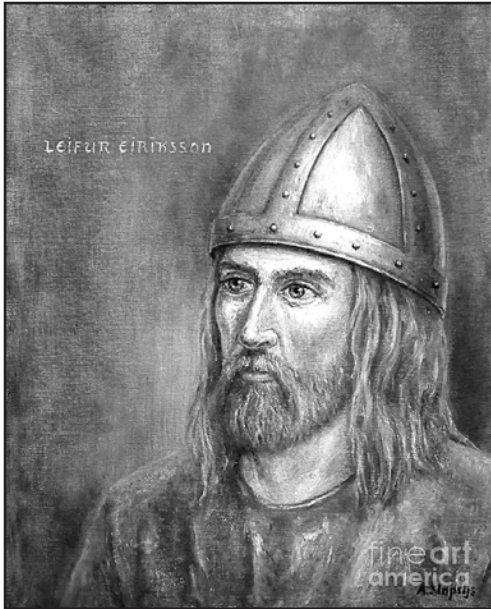
Для ісландських саг, у тому числі й тих, де описано відкриття Вінланда, надзвичайно важливим залишається мотив подорожі. Подорож – тобто пересування у просторі – є вагомою складовою саг. Разом з тим, жодна сага, природно, не була задумана лише для того, щоб слугувати персональним ітінерарієм. Однак при цьому теми, пов’язані з мандрами,

настільки багаточисельні в текстах, що вченими, зокрема російським скандинавістом Т. Джексоном, небезпідставно згадується подорож в якості ключового подієвого елементу саги [13, с. 406]. Як слушно зауважив російський археолог А. Головнєв, середньовічних європейців (*особливо вікінгів – І. В.*) під час подорожі мотивував пошук колоній і домінування прояву особистої свободи, здобуття персональної слави та жага відкриттів [12, с. 11]. Першооснова у подорожі, на думку дослідника, – рух як такий, перетин кордонів і, нарешті, відкриття нового (для себе) світу [12, с. 11]. Дане твердження якнайкраще характеризує симптоматичну активність вікінгів у період освоєння нових територій. Одним з магістральних мотивів подорожей в цілому, і для скандинавської спонукаючої „специфіки” зокрема, – було набуття або підвищення мандрівниками власного статусу у суспільстві [12, с. 13]. Саме в такому руслі варто розцінювати подорож Ейріка Рудого до берегів Гренландії, і в подальшому – плавання його нащадків у пошуках „Виноградної країни”.

Переходячи до безпосереднього висвітлення задекларованого кола питань, звернемось до низки знакових подій. В 986 р. ісландець Б’ярні Херюльфсон, повернувшись у рідні місця дізнався, що його батько вирушив з Ейріком Рудим до Гренландії. Навіть не розвантаживши корабель, Б’ярні вирушив слідом за переселенцями. Збившись зі шляху в тумані, він був віднесений сильними вітрами далеко на захід. Нарешті, перед вікінгами відкрився горбистий, порослий лісом берег, зовсім не схожий на те, що вони чули про відкриту Ейріком країну.

Не наважившись висадитись на берег, скандинави, через два дні шляху у північному напрямку, вийшли до низьких, лісистих берегів. Відхиливши наполегливі прохання команди про висадку, Б’ярні повів судно далі, й після ще двох днів плавання „по лівому борту” відкрилася пустельна, скеляста земля, вкрита льодовиками, що виблискували на сонці. Не затримуючись тут, вікінги попливли на схід із попутним вітром, і за два дні потому досягли скандинавських поселень на півдні Гренландії [5, с. 89-90]. Такі факти як плавання у відкритому

морі, під час яких мореплавці, потрапивши в шторм чи туман, збивалися з курсу, – були звичним явищем і доволі часто згадуються в писемних джерелах. Цей мотив неодноразово фігурує в текстах як обставина, що передувала виявленню в Північній Атлантиці нових земель: спочатку Ісландії, далі – Гренландії і, нарешті, Вінланда. Схожою нагодою могли скористатися найініціативніші індивіди, прагнучи здобути багатство й престиж у процесі таких відкриттів та подальшого освоєння розвіданих земель [60, с. 253]. З іншого боку, відкриття нових територій мали другорядне значення у мореплавстві скандинавів доби Раннього Середньовіччя; зазвичай вони подорожували відомими й невідомими морями у пошуках щастя в далеких краях. Вікінгські експедиції для молодих чоловіків одночасно залишались реальним шансом довести свою звитягу й мужність, здобути популярність і авторитет, необхідні для набуття високого соціального статусу [59, с. 212]. Розповіді Б'ярні Херюльфсона спочатку не привернули



**Мал. 1.** Лейв Ейрікссон. Портрет. Робота сучасного литовсько-американського художника Артура Слашпшиса

особливої уваги гренландських поселенців, надто зайнятих облаштуванням на новому місці. Минуло більше десяти років, перш ніж Лейв Ейрікссон (*мал. 1*), син Ейріка Рудого, взявся за підготовку походу по слідах Б'ярні. Про цю подію докладно розповідається в „Сазі про гренландців”: „Лейв та його супутники піднялись на судно, всього їх було 35 чоловік. Серед них був один германець, якого звали Тюркір. Вони спорядили своє судно і, коли все було готово, вийшли в море і спочатку досягли землі, яку бачив Б'ярні. Вони наблизились до цієї землі, кинули якір, спустили човен і висадились на берег. Вся земля від берега до самих льодовиків нагадувала суцільний плескатий камінь і здавалась їм зовсім негостинною. Тут Лейв сказав: „З цією землею у нас вийшло не так, як у Б'ярні, тому що ми ступили на неї. Тепер я дам їй ім'я і назву її Кам'янистою (Хеллюланд)”. Після цього вони повернулись на корабель, попливли далі й знайшли іншу землю. Вони наблизились до неї, кинули якір, спустили човен та висадились на берег. Країна була плоскою й лісною. Скрізь простягались білі піщані мілини, а берег похило спускався до моря. Тоді Лейв промовив: „Цій землі ми дамо відповідне ім'я і назвемо її Лісною землею (Маркланд)”.

Вони поспішили назад на корабель і попливли звідти з північно-східним вітром, і були у відкритому морі дві доби, поки не побачили землю. Вони попрямували до неї й підійшли до острова, який лежав на північ від неї. Вони висадилися і озирнулися. Погода була хороша. Вони побачили, що трава вкрита росою. І коли вони торкалися роси руками, а потім підносили руки до рота, їм здавалося, що вони ніколи не куштували нічого солодшого за цю росу\*. Потім вони повернулися на корабель і увійшли в протоку між островом та

---

\*Подібний мотив знаходимо у другому розділі „Книги про зайняття землі”, де описано відкриття і обстеження Ісландії вікінгом на ім'я Флокі Вільгердссон. Після повернення до Норвегії, коли його почали розпитувати про нову країну, „то [він] відгукувався про неї погано, Херольв (товариш, учасник експедиції) справедливо говорив про хороше і погане, а Торольв (третій учасник плавання) розповідав, нібито вони виявили, що в цій країні масло стікає з кожної травинки” [3, с. 298].

мисом, що простягся на північ” [5, с. 92]. В даному тексті на увагу заслуговує низка фактів, що свідчить про винятковість нововідкритої землі. Згадка про солодку як мед росу дозволяє багатьом дослідникам проводити асоціативні паралелі з манною небесною, якою харчувалися ізраїльтяни під час переходу через пустелю під проводом Мойсея у пошуках „Землі Обітуваної” [32, с. 30]. Новоявлена земля описується в сазі епітетами, що нагадують землю з молока та меду, обіцяну „нащадкам Авраама” в Старому Заповіті [1, с. 78, 92, 120, 159, 191, 192, 196, 236, 242, 260, 261, 269]. Таким чином, „Сага про гренландців” – один з перших європейських християнських текстів, де метафорично змальований образ біблійної „Землі Обітуваної” (тобто Ханаана), з метою підтримки колонізації та подальшої експлуатації нововідкритих земель у північно-західній Атлантиці, на південь від Гренландії. Вікінги, в якості персоніфікованих „блукаючих ізраїльтян”, виступили претендентами на територію, куди згодом прагнутиме не одна „мандрівна спільнота” вікінгів [52, с. 122].

Повертаючись до цитування тексту саги зазначимо, що після розвідки акваторії, мандрівники повернулися на свій корабель. Далі „вони два дні плвли на південний захід при північно-східному вітрі і знову наблизились до острова, розташованого північніше тієї землі, на яку вони висадились. Повернувшись на судно, вони пройшли протокою між островом та мисом, що виступав на північ. Почали обходити цей мис із заходу. Під час відпливу морське дно оголилось, їхній корабель сів на мілину, а вода відійшла далеко. Але їм так кортіло висадитись на берег, що вони не стали чекати, поки море підійме їхнє судно, а відразу ж вирушили на суходіл. Там була річка, що витікала з озера. Коли приплив знову підняв їхнє судно, вони сіли в човен, вирушили до корабля і відвели його вгору по річці в озера. Там вони стали на якір і вирішили зупинитися на зимівлю, і збудували великі будинки” [5, с. 92].

Опис нововідкритої землі варто розглядати крізь призму дивовижного, як пропонує нам автор саги: „І в річці, і в озері було багато великої червоної риби, якої вони ніколи раніше не бачили. В цій благословенній країні, на їхню думку, не потрібно заготовляти на зиму корм для худоби. Взимку там



не буває морозів і трава залишається майже такою зеленою, як влітку. День і ніч не так відрізняються своєю тривалістю, як в Гренландії чи Ісландії” [5, с. 92]. Тут спостерігається, як зазначає відомий французький медієвіст Ж. Ле Гофф, своєрідна дегуманізація світу, яка веде до тваринного світу, до світу чудовиськ або тварин, до мінералогічного світу, світу рослинного [20, с. 38].

Після того, як гренландці завершили будівництво житла, Лейв звернувся до своїх товаришів: „Тепер я хочу вас всіх розділити на дві групи, щоб дослідити цю землю. Одна половина залишиться біля будинків, інша ж група хай вирушить вглиб країни на таку відстань, щоб ввечері [могла] повертатися назад; їм слід триматися разом. Так і чинили деякий час (...) Одного разу ввечері один з них не повернувся додому: це був Тюркір. Лейв дуже занепокоївся цим, тому що Тюркір тривалий час жив [у родині] із ним і його батьком, і він дуже любив його ще з дитинства. Лейв вилаяв супутників Тюркіра і вирушив на пошуки. З ним пішли дванадцять чоловік. Вони пройшли невелику відстань, як назустріч трапився Тюркір. Вони радісно вітали його. Лейв незабаром помітив, що його колишній вихователь поведив себе якимось дивно (...) Він спитав його: „Чому ти так пізно повернувся, батьку мій? І чому ти відокремився від решти?” У відповідь Тюркір довго говорив німецькою, крутив очима й кривлявся. Ніхто не розумів його слів.

Через деякий час він став говорити скандинавською і розповів: „Я ненабагато випередив своїх супутників, але мені вдалося зробити одне нове відкриття: я виявив лози і грона винограду” (мал. 2). „Чи це правда, батьку мій?”, – спитав Лейв. „Звичайно, правда, відповів той. – Адже я виріс в місцевості, де росте дуже багато винограду”. Минула ніч. На ранок Лейв сказав своїм людям: „Займемося двома справами: один день будемо збирати виноград, а наступного – рубати виноградні лози і корчувати дерева, щоб повантажити їх на корабель”. Так і вирішили (...) Коли настала весна, вони приготувались до відплиття. Лейв дав цій країні назву, що відповідала її особливостям, і назвав її „Виноградною землею” („Вінланд”) [5, с. 91-93].



**Мал. 2.** Тюркір демонструє Лейву Ейріксону знайдений виноград.  
Композиція з фоскових фігур, музей саги (Ісландія)

Назви відкритих земель, зафіксовані у вінландських сагах, носять переважно візуальний чи описовий характер, відображаючи, тим самим, враження, яке вони справили на першовідкривачів: „Хеллюланд” – „Кам’яниста земля”, „Маркланд” – „Земля лісів”, „Вінланд” – „Виноградна земля”. Пейзажі, що постали перед мандрівниками, були доволі екзотичними для їхніх очей, звиклих до краєвидів Ісландії та Гренландії. На північ від Вінланда знаходились Маркланд і Хеллюланд. Назви цих територій – рефлексія першого враження, яке вони справили на Лейва та його супутників (вікінги пропливали повз них у південніші райони) [42, с. 122]. З цього приводу Дж. Барнс констатує, що після того, як Лейв дав назву двом нововідкритим землям (Хеллюланд і Марклад), йому, здається, забракло слів, щоб описати ці родючі пасовища та багатющі ресурси. Лише після того, як він збудував там житла й перезимував, виявив виноградну лозу і, надалі вирушив у плавання до Гренландії навесні наступного року, Лейв назвав країну „Вінланд” [30, с. 85]. Зрештою, структура топонімів,

репрезентованих в сагах, зводиться до формули: „властивість, ознака + назва, фізико-географічне найменування об'єкту (гора, долина, хутір і т. п.) [10, с. 270]. Великі територіально-природничі об'єкти зазвичай називалися на підставі їхніх ландшафтних властивостей [10, с. 270].

Детальний опис місць, які гренландці відвідали під час плавань до Вінланда, викладений в текстах саг для того, щоб їхні слухачі мали змогу намалювати собі уявну картину цих далеких земель. Варто відзначити, що саги впродовж тривалого часу залишалися єдиним джерелом інформації про найбільш віддалені на захід від Ісландії території в Атлантичному океані. В Ісландії не існувало географічних трактатів, де були би детально змальовані ці острови. Самі ж ісландці не мали змоги почерпнути якісь конкретні відомості від мореплавців [55, с. 85]. Остання мандрівка до Вінланда, яка детально висвітлена у „Сазі про гренландців”, – подорож братів Хельгі та Фіннбогі разом з Фрейдіс Ейріксдоттір; аналіз означеної подорожі буде здійснено нижче.

Значення топоніму „Вінланд” можна пояснювати дослівно, що відображає природні якості (ресурси) регіону. Мова йде про пасовища, придатні для випасання худоби, достаток риби і звірини, що водилися у нововідкритій країні. Варто вказати на ще одну традицію найменування територій, – це назви, що могли б привабити потенційних поселенців [43, с. 606]. Змішання слів „vín” та „vin” привело до переплетення двох традицій, котрі існували спочатку в усній формі, а згодом були записані в сагах. З одного боку, походження назви „Вінланд” науковці виводять з давньоісландського слова „vín”, що в перекладі означає „земля луків” або „пасовищна земля” [56, с. 145]. Така інтрепретація цілком відповідає господарським пріоритетам вікінгів, для яких тваринництво відігравало ключову роль у веденні господарства, як і наявність великої кількості риби й диких звірів, що також було важливим фактором для розвитку їхнього господарства. З іншого боку, назву фахівці так само виводять з давньоісландського „vín” („вино”). У даному випадку назва звучить як „Виноградна країна”, що є

явним анахронізмом, переказом про міфічний Рай. Вочевидь, цю історію переповідали в ту епоху з розважальною метою або читали вголос, щоб урізноманітнити дозвілля середньовічних скандинавів [56, с. 151].

Для того, щоб зрозуміти походження назви „Вінланд”, важливо також враховувати спосіб життя норманів. Відомий норвезький мандрівник та дослідник Х. Інґстад з цього приводу висловився наступним чином: „Спробуємо уявити, чим стали б керуватися нормани, даючи ім’я новій країні. Йдеться про людей з практичним складом розуму, про уродженців суворого північного краю, де потрібно наполегливо працювати, щоб вижити. Головними заняттями норманів були скотарство, мисливство та риболовля. Продукти, отримані від худоби – молоко, м’ясо, вовна – займали центральне місце в їхньому житті. Й коли відкривали нову країну, природно було дати їй ім’я, яке говорить про її природні багатства” [18, с. 79].

Таку інтерпретацію назви „Вінланд”, на думку Ф. Нансена можна легко пояснити, якщо взяти до уваги, що характерною особливістю всіх описів островів блаженних у класичних легендах, особливо в ірландських, є наявність винограду у різних поетизованих формах. Вино, як і жінки, було в уяві ірландців головною запорукою щастя, – не в меншій мірі, ніж для скандинавів. Це не був північний продукт. Він прийшов сюди з Півдня поряд з пшеницею, і вразив жителів Півночі своєю родючістю. Тому не дивно, що коли б хтось з ірландців чи ісландців захотів би описати особливо родючі землі, де живе „вічне щастя”, – він би назвав їх „Вінланд” [49, с. 567]. Як вважав В. Ховґаард, цей епітет на рівні традиції був прийнятий для того, щоб відрізнити „Вінланд” відомий ісландцям, від „Венланда” на Балтиці, котрий іноді називали „Вінландія” [41, с. 152].

Виноградні грона могли стати головною, найвагомішою причиною, що дала змогу Лейву підштовхнути своїх grenландських співвітчизників до колонізації нових земель. У тому, що стосувалося назви земель, як, втім, і багато в чому іншому, Лейв був „сином свого батька” і тому ніколи не назвав би нову землю „Країною трави” (одна з версій щодо значення назви „Вінланд” – пасовищна земля – І.В.), оскільки вже

існувала Гренландія – „Зелена країна” [17, с. 123]. Свого часу батько Лейва – Ейрік Рудий, свідомо „розрекламував” серед ісландців відкрити ним землю. У тексті повідомляється: „Він дав країні ім’я і назвав її Зеленою, і сказав, мовляв, людям більше захочеться туди їхати, коли у країні буде добре ім’я” [8, с. 7]. Те саме зробив Лейв відносно Вінланда. Що могло бути краще засобу такої пропаганди, аніж дикий виноград та пшениця-самосіянка, – тобто життя в достатку, без кропіткого обробітку землі, омріяне повернення в Рай – „сконструйованого” в уяві середньовічних скандинавів ідеалізованого пейзажу Заходу [37, с. 176]. Вірогідно, повідомлення про країну з теплим кліматом, до того ж – з невичерпними природними багатствами, що знаходилася південніше Гренландії, справжній „земний Рай”, де все було в достатку, мало слугувати (в пасіонарному сенсі) поштовхом до посилення дослідницького-міграційного інтересу в людей, які жили у районах з некомфортними природними умовами існування [29, с. 279].

Подорожі гренландців до Вінланда пов’язуються в ісландських текстах з місіонерською діяльністю Олава Трюгтвасона (963-1000 рр.) (*мал. 3*) [27, с. 146]. У „Сазі про Ейріка Рудого” підкреслюється, що Лейв був дружинником Олава і проповідував від його імені християнство в Гренландії після того, як він збився з курсу й потрапив до Вінланда [6, с. 114].

Для того, щоб розкрити тему „земного Раю” (Едема) у вінландських сагах, необхідно детально охарактеризувати образ вже згаданого Тюркіра, який здійснив відкриття, не менш вагоме, ніж його вихованець: якщо Лейв виявив благодатну землю, то знахідка Тюркіра визначила назву цієї території. В скандинавістиці представлений цілий ряд концепцій щодо образу Тюркіра, і що саме символізувало його відкриття. Канадська дослідниця Б. Уоллес стверджує, що Тюркір ймовірно був рабом, який працював у будинку Ейріка Рудого. В коло його обов’язків входила турбота про дітей [63, с. 117], що й пояснює шанобливе звертання до нього Лейва. Ф. Нансен задається питанням: чи можливо щоб гренландці, які плавали за 380 років до писемної фіксації саг, мали більш повне уявлення про виноградну лозу, ніж свідчення самих



**Мал. 3.** Король Норвегії Олав Трюггвасон (963-1000 рр.). Портрет. Робота сучасного литовсько-американського художника Артура Слалпшиса

саг? [48, с. 4]. Навряд чи можна припустити, що хтось з членів екіпажу Лейва (більшість яких, вірогідно, мали grenландське або ісландське походження), був настільки „знайомий” з виноградною лозою, що міг ідентифікувати її, оскільки вона не росла в жодній зі скандинавських країн, включаючи Гренландію та Ісландію.

Існує, звичайно, також ймовірність того, що хтось із членів екіпажу відвідав країни, жителі яких займалися виноградарством і, таким чином, мав можливість бачити виноградні лози та виноград [40, с. 389]. В „Сазі про Ейріка Рудого” немає, однак, інформації про перебування Лейва або його супутників десь на півдні Європи, – тобто в місцях культивування винограду

[48, с. 4]. Х. Херманссон висловив власне припущення щодо того, яким чином ісландці й гренландці могли довідатись про виноград. Відомо, що король Олав Трюгтвасон мав у своєму оточенні англосаксонських та німецьких священиків і місіонерів [40, с. 389]. Один з них – на ім'я Тангбранд, скоріш за все, був німецького походження, – хоча хроніст Теодоріх Монах називає його фламандцем [9, с. 11]. У 997 р. Тангбранда було відправлено до Ісландії [40, с. 389]. Він виявився занадто войовничим та безкомпромісним у своїй місіонерській діяльності серед ісландців; тому йому довелося повернутися у Норвегію після двох років пастирської діяльності на ісландських теренах [40, с. 390]. Король, очевидно, не мав багато норвезьких священиків або місіонерів; монарх, вірогідно, відрядив з Лейвом пресвітера-іноземця, який, можливо, і знайшов несподівано для всіх виноградну лозу [40, с. 390].

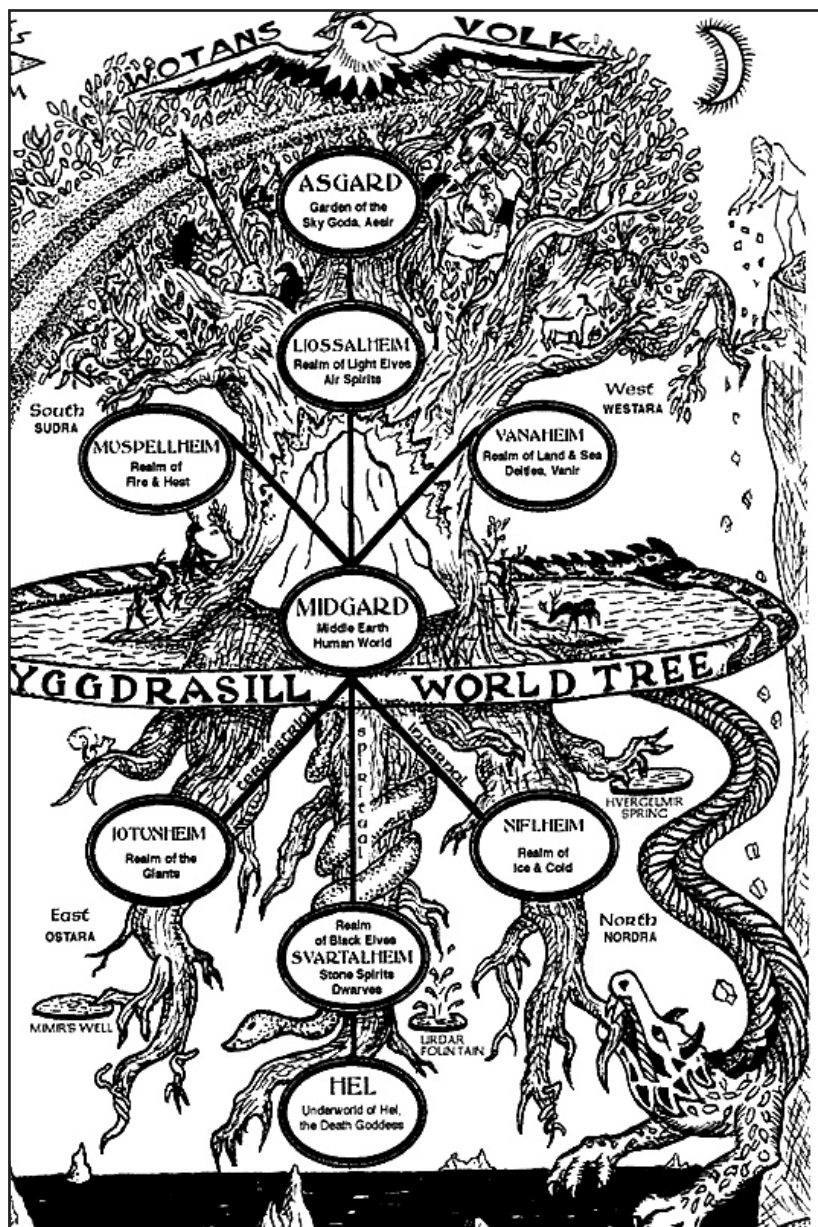
Ім'я Тюркір ніколи не використовувалося в середньовічній Скандинавії, так само як і в Німеччині. Крім того, малоімовірно, що в Лейва був названий батько, німець за походженням. Тому Х. Херманссон робить висновок, що людини з таким ім'ям у той час не існувало [40, с. 391]. Тим не менш, цей вчений також висловлює припущення, що за образом Тюркіра криється реальна особа [40, с. 391]. І. МакДугал висловив цікаву версію, що Тюркір був одним з перших не-скандинавів, які оселилися в Ісландії. Можна припустити – він належав до священиків-проповідників чи єпископів, які прибули сюди наприкінці X – на початку XI ст. [46, с. 186]. Однак в „Сазі про гренландців” нічого не говориться відносно апостольської місії Лейва, – хоча нині у тематичній літературі це чомусь вважається „доконаним історичним фактом”. Подорож Лейва згідно із текстом саги розпочалася з Гренландії й носила суто дослідницький характер. Він, ймовірно, не мав із собою на борту клірика, оскільки не переслідував місіонерської мети. Традиція, на котрій ґрунтується сага, містить лише нечіткий натяк на перебування в оточенні Лейва іноземця, який знайшов та „впізнав” виноград. Детальна інформація була втрачена, внаслідок чого й виник образ Тюркіра, що виступає в ролі „названого батька” Лейва [40, с. 391]. З точки зору Р.

Перкінса, цього персонажа спеціально вигадав автор „Саги про гренландців”, з конкретною метою: навести неспростовні докази, що Лейв Ейрікссон дійсно знайшов „Землю винограду”, виступаючи своєрідним „експертом” з вина [51, с. 48]. В іншому випадку, як слушно зазначає Х. Палссон, „ми повинні переконати себе в тому, що язичник Ейрік Рудий був настільки завбачливим, що вибрав в якості названого батька для свого сина уродження виноградного району Німеччини, котрий згодом ідентифікував лозу і виноград. Ці знахідки зробили його сина відомим” [50, с. 31].

Епізод з Тюркірром, який виявив виноград, на нашу думку, можна інтерпретувати як чергове підтвердження того, що нововідкриті землі наділялися середньовічними скандинавами винятковим статусом. Очевидно, автори саги прагнули тим самим продемонструвати родючість місцевої землі: виноградні грона були настільки соковиті, що з них відразу утворювалось вино. Нарешті, знайдення винограду в новій країні можна пояснити і як явище тієї ж ієрофанії (тобто „прояв священного” – термін, який увів у науковий обіг М. Еліаде). Виноград й вино з давніх давен і практично до сучасності символізують мудрість у духовно-релігійних вченнях більшості світових цивілізацій. Первісна міфологізована символіка лози – „Космічного дерева” або „Дерева пізнання і спокути” – збереглася в мандеїзмі. У цьому гностичному вченні вино виступає втіленням Світла, Мудрості й Чистоти. Астральний образ вина знаходиться у вищому, небесному (горньому) світі. У середньовічному скандинавському соціумі „Космічне дерево” набуло символічних ознак священного ясеня Іггдрасіль (*мал. 4*).

Архетипічна (в межах образного сприйняття) лоза – прихований сенс води; листя її зроблені з „духів світла”, а її вічка – фрагменти світла. З неї течуть потоки святої води, призначеної вгамовувати спрагу людей. Бог Світла і Мудрості, Визволитель, також ототожнюється з життєдайним вином, а лоза, як підкреслювалось, асоціюється саме з „Космічним деревом”, оскільки розростається небом; ягоди її символізують зірки [26, с. 269]. Не є дивним, що знахідці виноградної лози автори саг приділяють пріоритетну увагу. Справа полягає





Мал. 4. Священний ясен ґгдрасіль

ось у чому: „картина світу” вікінгів містила значну частину виноградарських країн Західного Середземномор'я; отже, для них лоза не була чимось невідомим. Альтернативне пояснення включення її в текст вінландських саг, дійсно можна пов'язати з проявом ієрофанії, що у сакральній формі визначає та уособлює „священний простір”, яким був Вінланд [36, с. 137].

На відміну від „Саги про гренландців”, „Сага про Ейріка Рудого” є малоінформативною стосовно відкриття Лейвом Ейрікссоном Вінланда. Проте, даний твір містить важливу й цікаву інформацію відносно реалій, що передували означеній події: „Лейв та його люди відпливли з Гебридських островів і восени досягли Норвегії. Він прибув до конунга Олава, сина Трюггві, і той прийняв його з великою пошаною, побачивши в ньому достойного чоловіка. Одного разу конунг завів розмову з Лейвом і запитав: „Чи не збираєшся ти цього літа в Гренландію?”. Лейв відповідає: „Зберуся, якщо буде на те ваша воля”. Конунг відповідає: „Думаю, що це було б добре. Я дам тобі доручення: проповідувати християнство в Гренландії”. Лейв сказав, що підкоряється волі конунга, але гадає, що нелегко буде виконати таке доручення в Гренландії. Конунг відповідає, що не бачить нікого більш достойного, хто зміг би виконати його волю. „З тобою буде твоя удача”, – сказав конунг. „Лише в тому випадку, – сказав Лейв, – якщо зі мною буде і ваша”. Лейв вийшов в море, як тільки зібрався. Довго його носило по хвилях і, нарешті, пригнало до країн, про існування яких він і не підозрював. Там були поля самосіяної пшениці й виноградна лоза. Там були дерева, які називаються мьосур. Вони взяли із собою зразки усього цього. Деякі з дерев були такі великі, що згодилися на зведення будинку. Лейв знайшов кілька людей на уламках корабля, узяв їх усіх до себе додому і дав притулок на зиму. Він проявив щиру великодушність і доброту тим, що ввів у країні християнство та врятував цих людей. Його прозвали Лейв Щасливий” [6, с. 113].

В даному випадку, на нашу думку, важливішою є подія, що передувала відкриттю Вінланда – наділення Лейва місіонерськими повноваженнями норвезьким конунгом. Очевидно, що християнські укладачі саги свідомо ввели

в сюжет діалог між сином першовідкривача Гренландії та монархом, який офіційно запровадив християнство в середньовічній Скандинавії, надаючи, тим самим, даній події виняткового значення. Саме через проявлені Лейвом зусилля у справі пропагування нової релігії та християнських чеснот (зокрема – порятунок людей), він і отримав своє прізвисько – Щасливий [6, с. 113].

Привезені з Вінланда знахідки та наявність сприятливих місцевих природних умов згідно з розповідями перших мандрівників, викликали у багатьох гренландців бажання розбагатіти чи прославитись через подорож до цієї країни, у іншій частині – пробудили намір заснувати там поселення [23, с. 241]. Так, у „Сазі про Ейріка Рудого”, події після повернення Лейва Щасливого описані наступним чином: „Багато поширилося розмов про те, що добре було б вирушити на пошуки країни, яку відкрив Лейв. Ватажком був Торстейн, син Ейріка, людина гідна і освічена, яка користувалася загальною любов’ю (оскільки саме він відкрив Гренландію – *I.B.*). Просили поїхати й Ейріка (*мал. 5*), тому що люди дуже вірили в його успішність і розважливість. Він попервах не хотів, але, коли його друзі почали наполягати, погодився (очевидно, Ейрік піддався на вмовляння сина, оскільки його присутність в очах інших учасників мала забезпечити успіх мандрівки [34, с. 220]). Був споряджений корабель, на якому Торбйорн прибув з Ісландії. Всього їх було двадцять чоловік. Вони взяли головним чином зброю та харчі, худоби вони взяли небагато. Того ранку, коли Ейрік виїхав з дому, він взяв із собою скриньку з золотом та сріблом. Він закопав скриньку й поїхав далі. Але, проїхавши трохи, він впав з коня і зламав кілька ребер, і пошкодив плече. Він вигукнув: „Ай-яй-яй!”. Після цього випадку він велів дружині забрати закопаний ним скарб і сказав, що це йому покарання за те, що він його закопав” [6, с. 114]. Як бачимо, Ейрік Рудий – першовідкривач і наполегливий дослідник Гренландії, який користувався серед гренландських поселенців беззаперечним авторитетом, зазнав невдачі під час організації чергової експедиції до Вінланда. Пояснення, очевидно, варто шукати в тому, що він не прийняв хрещення, залишившись



Мал. 5. Ейрік Рудий – першовідкривач і дослідник Гренландії. Портрет. Робота сучасного литовсько-американського художника Артураса Слапшиса

язичником. Р. Кларк розцінює це падіння як застереження Одіна [34, с. 220]. Розвиваючи думку згадуваного науковця, можемо припустити, що тут простежується конфлікт старої й нової релігії, яку, відповідно, сповідували представники старшого та молодшого покоління клану Ейріка Рудого. Сам Ейрік, звісно, знав, що християнський закон забороняв ховати скарби [6, с. 805, прим. № 6]. Отже, „земний Рай”, уособленням якого виступав Вінланд, виявився недосяжним для старого язичника.

Для вивчення нашої проблеми найважливішим джерелом, природно, залишається текст „Саги про Ейріка Рудого”, де вміщено опис експедиції, яку очолив Торфінн Карлсефні (980 – 1007) (мал. 6); Е. Хауген наділив його епітетом „Багатообіцяючий” [39, с. 128] (можливо через те, що після плавання Лейва Щасливого ця подорож виявилась найбільш вдалою з усіх тих, котрі описані в сагах – І. В.). Відомий

шведський дослідник А. Стрінгольм виводить генеалогію Торфінна Карлсефні по батьківській лінії з роду легендарного Рагнара Лодброка (мал. 7) [23, с. 241, прим.]. За свідченням „Саги про Ейріка Рудого” він здійснював торгівельні поїздки і мав удачу хорошого купця [6, с. 117]. Серед учасників плавання було й двоє шотландців – чоловік на ім'я Хакі та жінка, яку звали Хекья. Саме вони, після триденного обстеження території Вінланда, повернулись до Торфінна із знайденими виноградом і пшеницею-самосіянюкою. Розвідники



**Мал. 6.** Торфінн Карлсефні. Портрет.  
Робота сучасного литовсько-американського  
художника Артураса Слапшиса

повідомили, що на їхню думку вони знайшли хороші землі [6, с. 120]. Ф. Нансен розцінював даний сюжет як своєрідну ремінісценцію старозаповітної традиції [47, с. 339], коли Мойсей відрядив розвідників у долину Ханаана, щоб ті дізналися, чи земля родюча? Біблійні вивідувачі повернулись

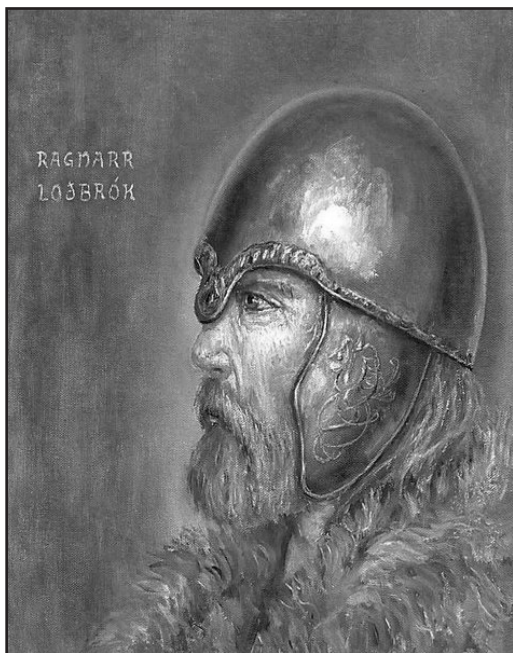
з виноградною лозою, котру несли двоє чоловіків [1, с. 191] (мал. 8). Виноград, який Тюркір знайшов за текстом „Саги про гренландців”, виноград і пшениця-самосіянка, які знайшла шотландська пара Хакі та Хекья в „Сазі про Ейріка Рудого” [6, с. 120], – слугують доказами того, що образ Вінланда походить з ірландської легендарної літературної традиції [50, с. 32].

Необхідно відзначити, що виноград і пшениця відносяться до числа найбільш важливих топосів в широкій європейській дискурсивній традиції ідеалізованого „райського пейзажу” [37, с. 173]. Навіть у давнину мотив дикоростучого винограду й зерна, що існують в далекій та невідомій „західній землі”, символізував міфічну „Землю достатку”. Первісні виявлені приклади таких асоціацій дослідники пов’язують з часами гомерівської античності:

*„Є такий острів, Сірією звать його, може, чував ти,  
Від Ортігії на північ, де сонце свій шлях повертає.  
Хоч і не густо людьми заселений, все ж він вигідний.  
На виноград, на пшеницю, на випаси й вівці багатий.  
Голоду в тому краю не буває, ні хворостей лютих,  
Що завдають стільки горя і клопоту людям нещасним.  
А як постаріє в їхній країні людське покоління,  
То Аполлон срібнолукий до них з Артемідою сходить –  
Тихо, без болю, ласкавими стрілами їх умертвляє”*

[2, с. 331-332].

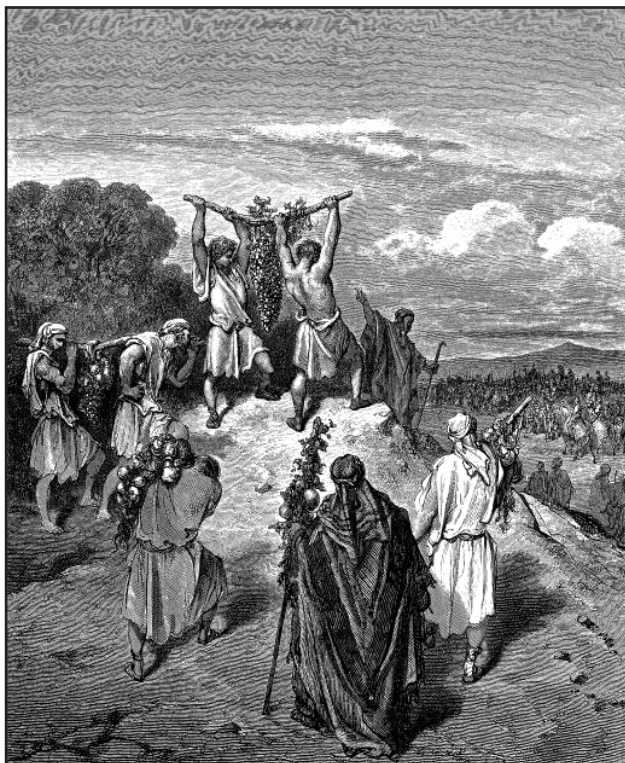
Описи островів зі сприятливими природничо-географічними умовами були відомі також давньоримським авторам. Зокрема, у творі Лукіана Самосатського (120-180 рр.) „Правдива історія” (II ст. н.е.) читаємо наступне: „Я вирішив обстежити витoki ріки і ми вирушили вгору по течії, однак не знайшли жодного джерела, а замість нього побачили велику кількість виноградної лози, обвішану гронами. Біля коріння кожної лози просочувалась прозора крапля вина, і від злиття цих крапель утворювався потік. У ньому виднілося багато риб, котрі на колір і смак нагадували вино. Ми зловили декілька штук, проковтнули їх і відразу сп’яніли” [4, с. 102]. У „Сазі про Ейріка Рудого” також наголошується на винятковості природничих ресурсів Вінланда: Торфінн Карлсефні зі своїми



**Мал. 7.** Рагнар Лодброк. Портрет. Робота сучасного литовсько-американського художника Артураса Слапшиса

супутниками натрапив на фьорд, у якому гніздилося стільки птахів, що важко було не наступити на їхні яйця [6, с. 120]. У Торфінна та його дружини Гудрід під час їхнього перебування у Вінланді народився син Сноррі, який у подальшому став родоначальником перших єпископів Ісландії [5, с. 104].

Означений факт можна трактувати в тому сенсі, що він доводить виключність „Країни винограду” у ментальному сприйнятті автора „Саги про гренландців” образу „райської землі”. Перед відплиттям з Вінланда Торфінн завантажив свій корабель виноградною лозою, виноградом та пушниною. Вони вийшли в море і благополучно допливли до Ейрікового фьорду і там зазимували [5, с. 101]. Наступної весни учасники експедиції відпливли з Гренландії: „Люди кажуть, що більш багатий корабель [на здобич] ніж той, яким кермував Карлсевні, ніколи не відпливав з Гренландії” [5,



Мал. 8. Вивідувачі несуть з долини Ханнаану виноград (гравюра Гюстава Доре)

с. 103]. Дана цитата в черговий раз підкреслює надзвичайні природні багатства „Виноградної країни”. До складу групи Торфінна Карлсефні входив і Торхалль Мисливець – доволі колоритний персонаж, який був прихильником старої віри. Текст фіксує: „Він довгий час ходив з Ейріком (Рудим – *I.V.*) влітку на промисел та виконував важливі доручення. Він був високий на зріст, чорний і потворний. Він був уже в літах, поганої вдачі, хитрий, мовчазний, але сварливий, коли говорив, і завжди підбивав на лихе. Він цурався нової віри з тих пір, як вона прийшла до Гренландії. Його недолюбували, однак Ейрік завжди з ним дуже дружив” [6, с. 118]. З Торхаллем якось трапився випадок, котрий (як ми побачимо далі), з одного боку, наочно ілюструє конфлікт двох релігій: старої язичницької і



нової – християнської, з іншого, – яскраво демонструє взірць типової релігійної дидактики місіонерсько-агіографічного стибу. Гренландці-християни, які зимували у Вінланді, голодували й „почали просити Бога, щоб Він надіслав їм якусь їжу” [6, с. 120-121]. „Трохи згодом, розповідається в „Сазі про Ейріка Рудого”, до берега прибило кита, і люди зібралися й стали обробляти його, але ніхто не знав, що це за кит. Торфінн Карлсефні добре розбирався в китах, але й він не знав, що це за кит” [6, с. 120]. Кит, якого викинуло на берег хвилями, про що розповідається і в „Сазі про гренландців” [57, с. 223], – на думку В. Шабо був уособленням моря, багатого своїми ресурсами, даром Ньорда, Тора або християнського Бога [6, с. 212]. Сага, зокрема, повідомляє: „Незабаром вони вдосталь припасли для себе хорошої їжі, тому що до берега прибило чудового великого кита. Вони вирушили туди і розібрали його, так що в їжі у них не було нестачі” [5, с. 99].

Вобохджерелах кит згадується під час експедиції Торфінна Карлсефні. Однак події, при цьому, розгортаються по-різному. Складена через півстоліття після „Саги про гренландців”, „Сага про Ейріка Рудого” відрізняється християнським підтекстом. Її автор намагався описати подорож вікінгів саме в духовному сенсі. Згідно з цим джерелом, поселенці у Вінланді зіткнулися з певними труднощами впродовж зимівлі: „Зима була сувора, а вони нічого не запасли влітку. З їжею стало погано, а рибна ловля і полювання не вдавалися” [6, с. 120]. З точки зору тієї ж В. Шабо, інцидент з китом у „Сазі про Ейріка Рудого” є алюзорним натяком на його сакральну таємничість і навіть магічну жахливість [57, с. 233]. Підтвердженням даної тези може слугувати наступний фрагмент джерела: „Кухарі наварили китового м’яса, але всі, хто його їв, захворіли” [6, с. 120]. „Тоді підійшов Торхалль Мисливець (син Гамла зі Східних фьордів) і сказав: „Ну що, хіба рудобородий [бог Тор] не виявився сильнішим за вашого Христа? Це я отримав за вірші, які склав про мого покровителя Тора (доречно звернути увагу: *даний пасаж дав підставу А. Сванідзе назвати Торхалля скальдом* [22, с. 701] – *І.В.*). Він 146

завжди мені допомагає. Коли люди почули це, жоден не став їсти китове м'ясо. Його скинули зі скелі й почали сподіватись на Божу милість. Незабаром трапилась нагода вирушити на рибну ловлю, і тоді у них стало вдосталь їжі” [6, с. 120-121].

Мотив співставлення могутності Христа й Тора реалізується в цьому сюжеті як очевидна перемога Тора: Христос не посилає (тобто, не може послати) гренландцям їжу, а Тор це робить. Проте, його перемога ніби „нівелюється” християнським топосом про неякісну їжу. Христос у підсумку виявляється сильнішим, зробивши „даровану” Тором їжу неїстівною. На думку Є. Мельникової, приклад протиставлення богів і перемоги язичницького бога свідомо дезавуований в сазі, котра склалася у вже усталеному християнському середовищі, оповідачами або упорядниками редакції, що дійшла до нас [21, с. 397].

Незважаючи на те, що серед учасників експедиції не було пресвітера, а лише ті, хто прийняли „віру Христа” й прихильники язичництва, – коли відбувається описана дивовижна подія, вона не виявилась несподіваною. Можна зазначити, що цьому передувала молитва, з якою звернувся до свого небесного „патрона” Торхалль Мисливець.

Даний сюжет, таким чином, логічно розцінювати як попередження проти язичницьких магічних практик і заохочення „тубільців” й „неофітів” щодо віри у Божий Промисел [44, с. 98]; прямим доказом слугує фраза: „Почали сподіватися на Божу милість” [6, с. 120]. Елемент вже поширеної в ту епоху релігійної дидактики мав конкретизований прояв у наступному: християни були покарані за те, що вони почали їсти м'ясо „язичницького” кита Торхалля Мисливця, демонструючи відсутність віри в силу Божого Провидіння та Його наміри [61, с. 34].

У подальшому переселенців охопили чвари й розбіжності у поглядах на власне майбутнє: Торхалль Мисливець хотів пливти на північ у пошуках „Виноградної країни”, а Карлсефні мав намір вирушити на південь вздовж узбережжя і на схід.

Якось, коли Торхалль носив воду на корабель, він відпив ковток та промовив:

*„Дерева бурі зброя  
Казали, що тут в достатку  
Найприприємніший з напоїв.  
Країні цій шлю я прокляття”*

[6, с. 121]

Нарікання Торхалля на те, що його заманили обіцянкою вишуканих напоїв означає, що виноград був потужним „рекламним інструментом” для заохочення потенційних учасників експедиції до Вінланда [54, с. 48]. Після того, як Мисливець вирушив у плавання, „здійнявся сильний шторм і його разом з товаришами віднесло вітром в Ірландію. Там їх побили й перетворили на рабів, і там Торхалль розлучився з життям” [6, с. 121]. Такий фінал, по-перше, для християнської читацької аудиторії є прикладом того, яка доля може спіткати закоренілого язичника [33, с. 58]; по-друге, на нашу думку, підтверджує той факт, що Вінланд у сагах архетипно виступає як земне втілення Раю, шлях до котрого закритий грішним язичникам.

Повертаючись до розгляду знакової та метафоричної ролі виноградної лози в саговій поезиці, потрібно звернути увагу на те, яке значення мало вино в повсякденному житті скандинавів у епоху вікінгів. Природничі умови Скандинавії були (і залишаються) несприятливі для вирощування винограду; тому, під час своїх набігів, вікінги завжди намагались знайти і захопити вино. Восени нормани спрямовували свої походи в країни, де культивувався виноград, і їхні вторгнення у більшості випадків співпадали зі святом збору врожаю. Виноградарі вже знали про це й намагались сховати вино подалі від нападників [11, с. 133]. Коли 865 р. нормани захопили землі по берегах Сени, вони спеціально відрядили загін, кількістю у 200 воїнів, за вином у Париж, але нічого не змогли там знайти [24, с. 46]. У 869 р. герцог Бретані уклав мирний договір з вікінгами на Луарі. Згідно з цією домовленістю, за ним визнавалося право збирати виноград у своїх землях в Анжу, однак при цьому його піддані мусили сплачувати данину скандинавам у натуральному вигляді –

вином, щоб останні залишили їхні землі у спокої [11, с. 133]. В дар північним конунгам володарі інших європейських земель часто теж надсилали вино. Вони знали, що подібне підношення буде прийняте норманами з радістю [11, с. 134].

Виноград імпортували в країни Північної Європи з Італії та долини Рейну, принаймні, на час плавань вікінгів до Вінланда. Хоча вино не було доступне кожній людині, воно відіграло далеко не останню роль в середньовічному скандинавському соціумі, де вождь отримував додаткову можливість справляти враження на своїх підданих та гостей, маючи у своєму розпорядженні цей напій. На додачу до витонченого одягу, просторих залів із великою кількістю домочадців, при проведенні розкішних бенкетів. Усіх присутніх завжди приваблювали ласощі на столах, імпортовані з континенту: волоські горіхи, спеції та вино (*мал. 9*); ці „делікатеси” давали змогу знатним вікінгам підтримувати високий соціальний статус і вплив у суспільстві [62, с. 226]. Свідчень в сагах про використання заміників ферментованих соків місцевих плодів існує не так вже й багато, тим більше – про виготовлення напою, якого можна було б назвати „вином” [28, с. 31].

Вино, як і мед, залишались сакральним компонентом у ритуально-обрядовій практиці скандинавів ще з язичницьких часів. Так, під час проведення ритуалу жертвоприношення, жерці використовували т.зв. кубок пам’яті, наповнений медом або вином, який учасники дійства випивали на честь померлих [19, с. 184]. Небіжчика ховали з вином та їжею, чашами й посудом, кубками і глеками, – тобто всім, необхідним для проведення пишного бенкету [16, с. 15].

З появою та поширенням християнства в середньовічній Європі, виноград і вино не втратили свого символічного й сакрального значення. Виноградна лоза в біблійній символіці означає, як відомо, зв’язок між Богом Отцем (Який репрезентований як Виноградар), Сином Божим (виноградна лоза) і людьми (виноградник). В Євангелії від Іоанна Ісус промовляє: „Я – виноградина правдива, а Мій Отець – Виноградар. Кожну в Мені гілку, яка не приносить плоду, обрізає Він. А кожну, яка вроджує плід, Він очищує,



Мал. 9. Бенкет у довгому залі епохи вікінгів.  
Робота англійського художника Ангуса МакБрайда

аби ще більше плоду давала” (...) „У Мені перебувайте – а Я в вас! Як неспроможна гілка сама з себе плоду принести, якщо не перебуватиме вона на виноградині, ось так і ви, якщо не перебуватимете в Мені. Я виноградина, ви – гілки. Хто перебуває в Мені, а Я в ньому, – той плід приносить щедро. Без Мене ж ви нічого чинити не можете. Коли ж ви в Мені перебуватимете, і Мої слова в вас перебуватимуть, – просіть тоді чого лише забажаєте, і воно здійсниться для вас” [1, с. 1333]. Цей уривок зі Святого Письма демонструє, що лоза може символізувати як Спасителя, так і Церкву.

Зрештою, викладені вище факти дають підстави констатувати, що для Лейва Ейріксона і Торфінна Карлсефні перспектива контролювати власні поставки вина стали б вагомим ресурсом для підтримки своєї влади і престижу в очах співвітчизників [62, с. 226]. Можливість отримувати вино власного виробництва затьмарила б навіть випадки знаходження скарбів чи золота [64, с. 213]. Слушно

зауважив свого часу В. Ховгаард, що з боку оповідачів саг прослідковується намагання представити Вінланд як чудову землю достатку, де були виявлені ресурси, котрі гренландці найбільше цінували, а саме – виноград, пшениця та рідкісна деревина. Така пафосна гіперболізація описуваних подій могла пов'язуватись з симптоматичним бажанням „саготворців” змалювати плавання до далекої країни дивовижнішими, ніж у дійсності – для мотивації колонізації нової землі [41, с. 149].

Чимало інформації про те, що Вінланд виступає уособленням Раю в скандинавській саговій традиції так само дає характеристика й аналіз дій Фрейдіс Ейріксдоттір, яка взяла активну участь в одній з подорожей до „райських берегів”. Поведінка цієї героїні є типовою для епохи вікінгів, коли скандинави сповідували язичництво. Загалом, як відзначає А. Сванідзе, тогочасні норманські жінки відрізнялись не тільки рішучістю й войовничістю. Наприклад, в ісландських сагах відсутні свідчення про те, щоб жінка коли-небудь виступала ініціатором примирення [22, с. 246]. Інша сучасна дослідниця – Л. Чорна, вважає, що якщо в більшості світових культур жінка переважно асоціюється з творінням, продовженням життя, миром, – то в скандинавській культурній традиції „руйнівне начало” за багатьма образними ознаками має „жіноче обличчя” [25, с. 263]. Морально-етична складова типологізованої моделі поведінки Фрейдіс Ейріксдоттір формується в обох сагах в якості об'єктивної появи іншого, – духовно поляризованого образу. В „Сазі про гренландців” Фрейдіс виступає уособленням зла і органічним протиставленням позитивному жіночому персонажу – Гудрід Торбьонсдоттір [38, с. 100] (*мал. 10*).

В такій характеристиці знакових жіночих персоналій чітко простежується християнська моралізована риторика. Зло втілюється в жіночих хитрощах й підступності, що змушувало тих чи інших осіб до „варварських” вчинків, пов'язаних з помстою. Такі дії на практиці руйнували патріархальні устої скандинавського соціуму, що мали суто гендерну „паралель” з давнім еклезіальним образом Єви, – першої жінки, і одночасно – універсальним „засобом для входу гріха та нещастя в світ” [38, с. 101]. Фрейдіс і Гудрід у багатьох

відношеннях дві полярні „іпостасі”; вони зображуються як Єва та Марія. Потрібно також акцентувати: самі імена героїнь мають подібні смислові навантаження. В етимології імені „Гудрід” для християнської традиції ключовим словом є поняття „Бог”. У „лінгвістичному полі” процес трансформації мав певну специфіку: жіноча форма чоловічого імені „*Guðfríðr*”, бере початок від від давньоскандинавського „*guð*”, „*god*” („бог”,



**Мал. 10.** Гудрід Торбьонсдоттір. Портрет. Робота сучасного литовсько-американського художника Артураса Слапшиса

„божество”) + „*fríðr*” („красивий”, „прекрасний”); у свою чергу в імені „Фрейдіс” простежується вербальне відображення „язичницької спадщини”: „*Freydís*” – „Фрейя” + „Дуса” = „Богиня Фрейя”. Разом з тим, ці героїні виступають головними дійовими антиподами однієї з центральних сагових сюжетних ліній [38, с. 101]. Фрейдіс стає „еталонним” втіленням „паплюжниці

Раю” [33, с. 43]. Даний персонаж не є безапеляційним уособленням зла в „Сазі про Ейріка Рудого”, однак й не демонструє взірць християнського благочестя; Фрейдіс, отже, залишається у вимірі „позаконфесійних” оціночних критеріїв. Її образ, як підкреслювалось, нагадує Єву, через яку рід людський – нормани – опинився у виганні з новонабутого Раю, – Вінланда. У „Сазі про гренландців” цю жінку зображено як надто зарозумілу та владну дружину, чоловік якої не може контролювати належним чином прояви характеру і норми поведінки своєї „другої половини”, табуйовані в християнській моралі: „Вона була одружена з чоловіком на ім’я Торвард (...) Вона була владною жінкою, а він тихун. Вона була видана за нього заміж більше заради грошей” [5, с. 89].

Фрейдіс Ейріксдоттір як і її брати, прагнула отримати прибуток за рахунок багатств нововідкритої землі, погодившись розділити його зі своїми „компаньйонами” – норвежцями Хельгі та Фіннбогі [5, с. 101]. У тексті „Саги про гренландців” вона зображена не як колоніст, а як шукач багатства на дикому фронтірі [65, с. 459], готова йти на великий ризик заради наживи. Такий мотив отримання матеріальної вигоди був типовим для епохи Середньовіччя. Як зазначає Дж. Вудінг, „більшість досліджень, що здійснювалися вихідцями з Північної Європи в добу Середньовіччя, не привели до створення постійних поселень. Зазвичай, справа обмежувалась короткотривалою експлуатацією природних ресурсів” [66, с. 98]. Прагнення подібного використання „райських земель” пояснює перехідний характер вікінгського поселення у Вінланді [65, с. 459].

„Сага про Ейріка Рудого” згадує й про сутичку Фрейдіс зі скрелінгами. Поведінка героїні в даній ситуації вказує на її зв’язок з язичницьким минулим: „Тут скрелінги підбігають до неї. Тоді вона оголює одну частину грудей з-під сорочки і б’є по ній мечем (мал. 11). Скрелінги були настільки налякані, що кинулись до своїх човнів і попливли геть” [6, с. 123]. Вперше свідчення про подібну поведінку германських жінок ми зустрічаємо у римського історика Публія Корнелія Тацита





**Мал. 11.** Сутичка Фрейдіс Ейріксдоттір зі скрелінгами. Композиція з фоскових фігур, музей саги (Ісландія)

(55-120 pp.). В своєму опусі „Про походження германців і місцезнаходження Германії” він навів такий факт: „Як розповідають, неодноразово бувало, що війську [германців], яке прийшло в сум’яття, не давали розсіятись жінки, які невідступно молилися, б’ючи себе в оголені груди, [благаючи] не прирікати їх на полон, думка про який, скільки б його не страшились воїни, для германців була ще більш нестерпною, коли мова йшла про їхніх жінок” [7, с. 357].

В обох сагах мова йде про втрату персоніфікованої „Землі Обітуваної”. Відкриття здійснив удачливий мандрівник і дослідник Лейв Ейріксон, який, однак, не брав участі в усіх наступних експедиціях. Далі саги розповідають про жадібність, жорстокість та руйнування, вбивства скандинавами місцевого населення, постійні міжусобні чвари. Головним мотивом плавань після Лейва стало бажання досягти омріяного ідеалу – благодатного Вінланда [31, с. 144].

Після повернення Фрейдіс до Гренландії, її брат Лейв дізнався про скоєні вбивства і передбачив, що нащадкам цієї жінки не буде благополуччя [5, с. 104]. Таке пророцтво прозвучало як прокляття, поклавши край подорожам до

Вінланда. Його втрата в „Сазі про гренландців” виступає свого роду очікуваним покаранням за гріх, скоєний Фрейдіс, або як фатальний підсумок, що лежить в основі всіх експедицій до Вінланда – „жадібність є коренем усіх зол” [31, с. 143]. Разом з попередніми ліричними описами щедрості землі, цей пасаж повторює традиційне тлумачення старозаповітної книги Буття, в якій Єва звинувачується у вигнанні людства з Едемського саду [52, с. 122].

*(Далі буде)*

**Джерела та література: 1.** Біблія або книги Святого письма Старого і Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988-1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні / Переклад І. Огієнка. – Лондон: Британське біблійне товариство, 1988. – 1523 с.; **2.** Гомер. Одиссея / Переклад з старогрецької Бориса Тена. – Харків: Фоліо, 2004. – 574 с.; **3.** Книга о занятіи земли // Тороп В. Норманни на Руси: В 4-х книгах. Книга 3. Ингвар Путешественник. – Быково: МОО „Императорское Русское историческое общество”, ООО „Киммерийский центр”, 2015. – С. 294-449; **4.** Лукиан Самосатский. Правдивая история // Сочинения в 2-х т. – Т. II. – СПб.: Алетейя, 2001. – С. 100-127; **5.** Сага о гренландцах // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Художественная литература, 1973. – С. 87-104; **6.** Сага об Эйрике Рыжем // Исландские саги. Ирландский эпос. – М.: Художественная литература, 1973. – С. 105-127; **7.** Тацит Публий Корнелий. О происхождении германцев и местоположении Германии // Корнелий Тацит. Сочинения в 2-х т. – Л.: Наука, 1969. – Т. I. Анналы. Малые произведения. – С. 353-373; **8.** Íslendingabók. The book of the Icelanders / Translated by Siân Grønlie // Íslendingabók – Kristni Saga. The book of the Icelanders – the story of the Conversion. Viking Society for Northern research. Text series / General editors Anthony Faulkes and Alison Finlay. Vol. XVIII. – London: University college, 2006. – P. 3-32; **9.** Theodoricus Monachus. An account of the ancient history of the Norwegian Kings // Viking Society for Northern Research. Text series / General editors Anthony Faulkes and Richard Perkins. – Vol. XI. – London: University College, 1998. –XXXI+144 p.;

- 10.** Будур Н.К. вопросу о мире викингов // Мёд поэзии. – М.: Терра-книжный клуб, 1998. – С. 265-290; **11.** Будур Н.В. Повседневная жизнь викингов. IX-XI века. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 463 с.; **12.** Головнёв А.В. Антропология путешествия: от *imago mundi* до *selfie* // Уральский исторический вестник. – 2016. – № 2 (51). – С. 6-16; **13.** Джаксон Т.Н. Древнескандинавское пространство // Джаксон Т. Н., Коновалова И.Г., Подосинов А.В. *Imagines mundi*: античность и средневековье. – М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2013. – С. 281-419; **14.** Джаксон Т.Н. Заселение Исландии: „выход за горизонт” // Рассказы о путешествиях, паломничествах, миграциях в источниках средних веков и раннего нового времени. Материалы конференции. – М.: Индрик, 2014. – С. 22-24; **15.** Джаксон Т.Н. Многозначность терминов стран света в средневековой Исландии // Книга картины Земли. Сборник статей в честь Ирины Геннадиевны Коноваловой. – М.: Индрик, 2014. – С. 76-92; **16.** Джонс Г. Викинги. Потомки Одина и Тора. – М.: Центрполиграф, 2007. – 445 с.; **17.** Джонс Г. Норманны. Покорители Северной Атлантики. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2010. – 301 с.; **18.** Ингстад Х. По следам Лейва Счастливого. – Л.: Гидрометеиздат, 1969. – 245 с.; **19.** Каппер Дж. П. Викинги Британии. – СПб.: Евразия, 2003. – 272 с.; **20.** Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. – Львів: Літопис, 2007. – 350 с.; **21.** Мельникова Е.А. Христианство викингов в древнескандинавской устной традиции и свидетельствах современников // Древнейшие государства Восточной Европы. 2011 год. Устная традиция в письменном тексте. – М.: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2013. – С. 363-406; **22.** Сванидзе А.А. Викинги – люди из саги: жизнь и нравы. – М.: Новое литературное обозрение, 2014. – 800 с.; **23.** Стриннгольм А. Походы викингов. – М.: АСТ, 2002. – 736 с.; **24.** Фавр Э. Эд, граф Парижский и король Франции (882-898). – СПб.: Евразия, 2016. – 336 с.; **25.** Чёрная Л.В. Через смерть к бессмертной славе – путь скандинавской женщины? // Методологические и историографические вопросы исторической науки. – Вып. 28. – Томск: Из-во гос. ун-та, 2007. – С. 263-269; **26.** Элиаде М. Очерки сравнительного религиоведения. – М.: Ладомир, 1999. – 488 с.; **27.** Якобссон С. Народы Аустрвега и исландская картина мира: Прощание с историческим мифом //

Древнейшие государства Восточной Европы. 2006 год. Пространство и время в средневековых текстах. – М., 2009. – С. 142-171; **28.** Andrews A.L. Philological aspects of the „Plants of Wineland the Good” // *Rhodora*. – 1913. – Vol. 15. – № 170 – P. 28-35; **29.** Babcock W. H. Recent History and Present Status of the Vinland Problem // *Geographical Review*. – 1921. – Vol. 11. – No. 2. – P. 265-282; **30.** Barnes G. Vínland the Good: Paradise Lost? // *Parergon*. – 1995. – Vol. 12. – № 2. – P. 75-96; **31.** Barnes J. Nostalgia, medievalism and the Vinland voyages // *Postmedieval: a journal of medieval cultural studies*. – 2011. – Vol. 2. – P. 141–154; **32.** Bergþórsson P. The Wineland millenium. Saga and evidence. – Reykjavík, 2000. – 306 p.; **33.** Cavaleri C. The Vínland Sagas as Propaganda for the Christian Church: Freydís and Guðríd as Paradigms for Eve and the Virgin Mary. Master Thesis in Nordic Viking and Medieval Studies Department of Linguistics and Scandinavian Studies Faculty of Humanities. University of Oslo, May 2008. – 75 p.; **34.** Clarke R. H. America Discovered and Christianized in the Tenth and Eleventh centuries // *The American Catholic Quarterly Review*. – 1888. – Vol. 13 (January-October). – P. 211-237; **35.** De Costa B. F. The pre-Columbian discovery of America by the Northmen, illustrated by Translations from Icelandic Sagas, edited with notes and a general introduction. – Albany: Joel Munsell, 1868. – LX+118 p.; **36.** Foster A. Heirophanies in the Vinland Sagas: images of a New World // *Culture and Cosmos*. – 2012. – Vol. 16. – № 1-2. – P. 131-138; **37.** Frakes J. C. Vikings, Vínland and the Discourse of Eurocentrism // *The Journal of English and Germanic Philology*. – 2001. – Vol. 100. – № 2. – P. 157-199; **38.** Hanselmann V. Perifera representationer Vinlandssagorna „det andra” och representationens strategier // *Arkiv för nordisk filologi*. – 2005. – No. 120. – S. 83-110; **39.** Haugen E. Voyages To Vinland. The First American Saga newly translated and interpreted. – New York: Alfred A. Knopf, 1942. – xii+223 p.; **40.** \ Hermannsson H. Tyrkir, Leif Erikson’s Foster-Father // *Modern Language Notes*. – 1954. – Vol. 69, No. 6. – P. 388-393; **41.** Hovgaard W. The voyages of the Norsemen to America. – New York: The American-Scandinavian foundation, 1914. – xxi+304 p.; **42.** Jesch J. Geography and Travel // *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture* / Ed. by Rory McTurk. – Malden: Blackwell

Publishing, 2005. – P. 119-135; **43.** Kaups M., McManis D. R., Birch B., Hudson J. C. Some Observations on Vinland // *Annals of the Association of American Geographers*. – 1970. – Vol. 60. – № 3. – P. 603-609; **44.** Larrington C. „Undruðusk þá, sem fyrir var”: wonder, Vínland and mediaeval travel narratives // *Mediaeval Scandinavia*. – 2004. – Vol. 14. – P. 91-114; **45.** Lindow J. „Íslendingabók” and Myth // *Scandinavian Studies*. – 1997. – Vol. 69, No. 4. – P. 454-464; **46.** McDougall I. Foreigners and foreign languages in medieval Iceland // *Saga-book*. Viking society for northern research. – London: University College, 1986-1989. – P. 180-233; **47.** Nansen F. In Northern mists: Arctic exploration in early times. – Vol. I. – London: W. Heinemann, 1911. – 384 p.; **48.** Nansen F. In Northern mists: Arctic exploration in early times. – Vol. II. – London: W. Heinemann, 1911. – 438 p.; **49.** Nansen F. The Norsemen in America // *The Geographical Journal*. – 1911. – Vol. 38. – № 6. – P. 557-575; **50.** Pálsson H. Vínland revisited // *Northern Studies*. – 2000. – Vol. 35. – P. 11-38; **51.** Perkins R. Medieval Norse visits to America: millennial stocktaking // *Saga-book*. Viking society for Northern research. Vol. XXVIII. – London: University college, 2004. – P. 29-69; **52.** Postema J. First (double) Crossings: Vikings, Christianity, and the Skraelings of North America // *North Dakota Quarterly*. – 2009. – Vol. 76. – Issue 3. – P. 112-133; **53.** Rafn C. America discovered in the tenth century. – New York: W. Jackson, 1838. – 44 p.; **54.** Shafer J. D. Saga-Accounts of Norse Far-Travellers. Thesis submitted for the degree of PhD. University of Durham Department of English Studies, 2009. – 326 p.; **55.** Sigurdsson G. Greenland in the Sagas of Icelanders: What Did the Writers Know – And How Did They Know It? // *Висы дружбы: Сборник статей в честь Т. Н. Джаксон*. – М.: Университет Дмитрия Пожарского, 2011. – С. 83-100; **56.** Stefánsson M. Vínland or Vinland? // *Scandinavian Journal of History*. – 1998. – Vol. 23:3-4. – P. 139-152; **57.** Szabo V.E. Monstrous Fishes and the Mead-Dark Sea. Whaling in the Medieval North Atlantic. – Leiden – Boston: Brill, 2008. – 326 p.; **58.** Torfaeus T. The history of ancient Vinland. – New York: J. G. Shea, 1891. – 102 p.; **59.** Urbańczyk P. Zdobywcy Północnego Atlantyku. – Toruń: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012. – 315 s.; **60.** Vohra P. The Eirikssynir in Vínland: family exploration or family myth? // *Viking and Medieval*

Scandinavia. – 2008. – Vol. 4. – P. 249-267; **61.** Wahlgren E. Some further remarks on „Vínland” // Scandinavian Studies. – 1968. – Vol. 40. – № 1. – P. 26-35; **62.** Wallace B. An Archaeologist’s interpretation of the Vinland sagas // Vikings: The North Atlantic Saga. – Washington: Smithsonian Institution Press, 2000. – P. 225-231; **63.** Wallace B. L’Anse aux Meadows, Leif Eriksson’s Home in Vinland // Journal of the North Atlantic. – Special Volume 2: Norse Greenland. Selected Papers from the Hvalsey Conference 2008. – 2009. – P. 114-125; **64.** Wallace B. L. L’Anse aux Meadows and Vinland: An Abandoned Experiment // Contact, continuity, and collapse. The Norse Colonization of the North Atlantic / Edited by J. H. Barrett. – Turnhout: Brepols, 2003. – P. 207-238; **65.** Williamsen E. A. Boundaries of Difference in the Vínland Sagas // Scandinavian Studies. – 2005. – Vol. 77. – № 4. – P. 451-478; **66.** Wooding J. A Paradise for the extractive industries: European reports of land to the West from St. Brendan to the Newfoundland voyages // Parergon. – 1995. – Vol. 12. – № 2. – P. 97-114.